

І. Запухляк, І. Федорович (Івано-Франківськ, УКРАЇНА)

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Інститут економіки та управління в нафтогазовому комплексі, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15, електронна пошта: public@nuing.edu.ua.

У процесі організації та здійснення виробничо-господарської діяльності, на жаль, донедавна поза розглядом залишались наслідки економічного розвитку у вигляді різних забруднень, деградації навколишнього середовища і ресурсів. Не вивчено і зворотній вплив та зв'язок між екологічною деградацією та економічним розвитком, станом робочої сили, якістю життя населення. У кінці ХХ ст. прийшло усвідомлення необхідності докорінної зміни економічних поглядів у напрямі врахування екологічного фактора. Таке усвідомлення значною мірою зумовлене глибокою деградацією стану навколишнього середовища в результаті гігантського розвитку продуктивних сил, безпрецедентного збільшення кількості населення, що призвело до якісних змін у відносинах природи і суспільства [1, с. 135].

Степаненко А. вбачає тісний взаємозв'язок між розвитком суб'єктів господарювання та збільшенням їх впливу на навколишнє середовище, що потребує кардинальних змін у практиці управління підприємствами. Об'єктивна необхідність формування концептуально нових підходів до еколого-економічного управління компаніями зумовлена також інтеграцією України у світовий економічний простір, змінами у міжнародних зобов'язаннях нашої держави щодо захисту природного середовища та забезпеченні екологічної безпеки, які впливають з положень ратифікованих конвенцій та угод з подальшим їх дотриманням у внутрішньому законодавстві [2, с. 1].

Проблематиці еколого-економічного управління та екологізації діяльності підприємств присвячено багато наукових праць українських та зарубіжних учених, серед яких роботи І. Александрова, Б. Данилишина, С. Дорогунцова, С. Ілляшенка, Д. Матукової, Л. Мельника, А. Садекова, А. Степаненка, В. Шевчука та багатьох інших.

Як зазначає В. Шевчук, для того щоб екологічне управління відповідало своєму призначенню, необхідно дотримуватися таких вимог:

1. Принципи, методологія екологічного управління мають бути адекватними задекларованим на глобальному й національному рівнях керівним принципам гармонізації життєдіяльності суспільства і природи.

2. Впровадження й розвиток екологічного управління мають ґрунтуватися на екологічних функціональних законах і принципах та методології системного підходу.

3. Для забезпечення методологічної тотожності в підходах екологічне управління має базуватись на системі міжнародних регламентів і стандартів, методології системно-екологічного підходу.

4. Розвиток системного екологічного управління має засновуватись на гуманітарних принципах і пріоритетах національної екологічної політики.

5. Функції екологічного управління мають кореспондуватися із загальносистемними функціями адміністративного управління.

6. Екологічне управління має ґрунтуватися на власній законодавчій і нормативно-правовій базі, яка за своїм правовим впливом на розвиток суспільства повинна займати домінуюче місце та роль.

7. Ефективність екологічного управління забезпечується професійно підготовленим управлінським персоналом – екологічними менеджерами, підготовку яких здійснюють за спеціальними програмами.

8. Екологічне управління має мати у своєму розпорядженні власну інформаційну систему, яка забезпечує моніторинг реалізації прийнятих рішень [3].

Далі автор стверджує, що для створення умов щодо реалізації сучасних екологічних вимог треба подолати проблеми в екологічному управлінні, а саме:

- законодавчу невизначеність екологічного управління;
- недостатню професійну екологічну підготовку управлінського персоналу щодо володіння методологією системного підходу;
- міжгалузеву методологічну неузгодженість функцій екологічного управління;
- міжгалузеву нормативну невідповідність моделей екологічного управління;
- функціональну невідповідність національної системи екологічного управління Європейському регламенту 1836/93 і міжнародним стандартам серії ISO 14000 [3].

Узагальнюючи інформацію із низки джерел [4-10], наведемо класифікацію принципів управління екологічною спрямованістю розвитку підприємств в сучасних умовах (табл.1).

Таблиця 1

Класифікація принципів управління екологічною спрямованістю розвитку підприємств

Принцип	Ознака	Опис
1	2	3
Управління екологічною підтримкою розвитку підприємства [4]	Процесно-орієнтоване	Поліпшення екологічної ефективності через підвищення продуктивності ресурсів і ефективності використання енергії шляхом впровадження енергозберігальних технологій.
	Організаційно-орієнтоване	Поліпшення ланцюжка постачань і внутрішніх бізнес-процесів через використання систематичних механізмів екологізації.
Стратегічна орієнтація та конфігурація [5]	Пасивна	Впровадження екологічних програм тільки у відповідь на значний зовнішній тиск
	Реактивна	Планування і впровадження кращих «зелених» програм», які привели б до зниження негативного впливу процесів транспортування та зберігання природного газу на навколишнє середовище.

1	2	3
	Превентивна	Прогнозування потенційних загроз та шкоди навколишньому середовищу, що є основою для формування планів відповідних запобіжних дій, завчасного введення відповідних змін.
	Інтегрована	Інтеграція екологічних проблем в усі бізнес-процеси та стратегію розвитку підприємства, з високим рівнем підтримки та участі працівників, які сприяють екологізації виробництва.
Фокусування на корпоративній підтримці [6]	Внутрішнє фокусування (ризик ослаблення структури)	Фокус на дотримання законодавчих та інших зовнішніх стандартів щодо навколишнього середовища через мінімізацію ризиків.
	Зовнішнє фокусування (узаконення стратегії)	Фокус на зовнішніх відносинах, отримання ліцензій на здійснення діяльності та використання природних ресурсів.
	Консервативність (ефективність стратегії)	Зосередження на екологічній ефективності та чистому виробництві.
	Цілісне традиційне бачення (перспективне бачення «ззовні-всередину»)	Фокус «зовні - всередину», формування стратегії базується на основі ринкових можливостей, коли результати підтримки призводять до ринкових переваг для бізнесу.
	Цілісне систематичне бачення (перспективне бачення «навиворіт»)	Поєднання цілісного традиційного бачення зі стратегією «навиворіт». Формування стратегії базується на перегляді ринкового інтерфейсу, підтримці ресурсного підходу та забезпеченні сталого розвитку підприємства.
Обґрунтування поетапних стратегічних можливостей [7]	Профілактика забруднення	Фокус на контролі і запобіганні викидів та відходів з метою поліпшення бізнес-процесів.
	Якість продукції	Використання аналізу життєвого циклу з метою підсилення екологічного впливу на розробку продукту та виконання операцій.
	Чисті технології	Інвестування в розвиток нових екологічно чистих технологій.
	Стійкість бачення	Роль (підтримка) підприємства відображається в розвитку виробництва продукції і сервісних послуг, що ґрунтується на компетенції підприємства та існуючих стратегіях.
Безперервність дій (п'ять типів поведінки підприємства) [8]	Початківець	Визнання необхідності екологічного управління
	Борець з вогнем	За необхідне вважається вирішувати екологічні проблеми в міру їх виникнення.
	Стурбований громадянин	Екологічне управління вважають доцільною функцією.

1	2	3
	Прагматик	Екологічне управління вважають важливою бізнес-функцією.
	Проактивіст	Екологічне управління є пріоритетним пунктом у стратегії розвитку та частиною діяльності підприємства.
Забезпечення конкуренто-спроможності ГТП [9; 10, с. 37-38]	Забезпечення конкуренто-спроможності	Зосередження на будь-якому лідерстві (витрати або диференціювання тощо).
	Фокусування зусиль	Фокусування на організації процесів та/чи продукції/послугах.

Сформовано авторами на основі джерел: [4-10].

Відтак, дбаючи про економічний розвиток підприємства необхідно враховувати можливі негативні екологічні наслідки, що зобов'язує сучасного менеджера запроваджувати ефективну екологічну політику та розробляти екологічно-орієнтовану стратегію розвитку підприємства, що є необхідною та безальтернативною передумовою забезпечення його стійкого функціонування та подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Степаненко А. В. Концепції світового розвитку з урахуванням екологічних обмежень / А. В. Степаненко // *Економіка природокористування і охорони довкілля*. – 2011. – С.70–80. – Режим доступу: <http://economics-of-nature.net/uploads/archiv/2011/Stepanenko.pdf>.
2. Матукова Д. Г. Еколого–економічне управління підприємством: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Д. Г. Матукова. – Київ, 2014. – 20 с.
3. Шевчук В. Я. Екологічне управління [Електронне видання] / Шевчук В. Я., Саталкін Ю. М., Білявський Г. О. та ін. – К.: Либідь, 2004. – 432 с. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com>.
4. Albino, V, Balice, A & Dangelico, RM 2009, *Environmental strategies and green product development: an overview on sustainability-driven companies, Business Strategy and the Environment*, vol. 18, no. 2, pp. 83–96.
5. Azzone, G, Bianchi, R, Mauri, R & Noci, G 1997, *Defining operating environmental strategies: Programmes and plans within Italian industries*, *Environmental Management and Health*, vol. 8, no. 1, pp. 4–19.
6. Baumgartner, RJ & Ebner, D 2010, *Corporate sustainability strategies: Sustainability profiles and maturity levels*, *Sustainable Development*, vol. 18, no. 2, pp. 76–89.
7. Hart, SL & Dowell, G 2011, *Invited editorial: A natural-resource-based view of the firm*, *Journal of Management*, vol. 37, no. 5, pp. 1464–79.
8. Hunt, CB & Auster, ER 1990, *Proactive environmental management: Avoiding the toxic trap*, *Sloan Management Review*, vol. 31, no. 2, pp. 7–18.
9. Orsato, RJ 2006, *When does it pay to be green?*, *California Management Review*, vol. 48, no. 2, pp. 127–43.
10. Teh, David Wee, CPA 2013, *Strategic Implementation of Organizational Eco-Sustainability Policy & Strategy – A McKinsey Seven S's Approach*, RMIT University, Melbourne, Australia, p. 432.